

בחירות תעסוקתיות של אימהות לילדים עם מוגבלויות בישראל והשיח הפנימי המוביל אליהן

שרונה שנהר

תקציר

בשנת 2010 חיו כ- 310,000 ילדים בעלי צרכים מיוחדים בישראל שהם מהווים כ-13% מהאוכלוסייה (על-פי דו"ח ארגון "קשר, 2010). בעוד אימהות לילדים ללא מוגבלות מתמודדות עם המתח הכפול בחייהן (קונפליקט בית – עבודה) באמצעות אסטרטגיות הנובעות מהגישה הקונפליקטואלית (כץ, 1988) וגישת העשרה (Sieber, 1974), אימהות לילדים עם מוגבלות נאבקות כדי לאזן את הקונפליקט המשולש בחייהן: בית, טיפול בילד המיוחד ועבודה. המחקר מנסה לגלות האם יש לאינטנסיביות המתח המשולש בחייהן השפעה על בחירותיהן התעסוקתיות בשוק העבודה. קיימים מחקרים מועטים בעולם המערבי המצביעים על כך שלנוכחותו של ילד עם מוגבלות במשפחה יש השפעות שליליות על עבודת האימהות המוצאות את ביטוין בשיעורי השתתפות נמוכים בשוק העבודה והפחתת אינטנסיביות העבודה. בישראל, בעיה זו עלומה מן העין ומן השיח הציבורי. מחקר זה, המתמקד באימהות לילדים הנמצאים על קו רצף של הפרעה התפתחותית נרחבת (אוטיזם), כדוגמה הומוגנית במובן של מוגבלות הילד והשירותים המוצעים למשפחות המתמודדות עם גידול ילד על רצף ה-P.D.D, מספק תמונה מקיפה של התופעה.

המחקר משלב בין שיטות מחקר כמותיות לשיטות מחקר איכותניות לחקירת התופעה. השימוש בכלי של "היסטוריית העבודה" של האימהות שרטט תמונה דינמית של שינויי הבחירות התעסוקתיות בהתאמה לגיל הילד המיוחד. לשיטה זו נוספו שאלונים (48) וראיונות עומק (22) עם אימהות לילדים עם אוטיזם, אשר השלימו את הממצאים לתמונה רחבה ומקיפה.

דפוס התעסוקה של אימהות לילדים עם הפרעה התפתחותית נרחבת (אוטיזם) הצביע על שלוש מגמות בולטות: עלייה בשיעור הקיטועים בעבודה, עלייה בשיעור האימהות העובדות משרה חלקית וירידה בשיעור האימהות העובדות במשרה מלאה (משלב האבחון המשמעותי ועד התייצבות

השיעורים הנ"ל בגיל העשרה). המחקר האיכותני הוסיף וסיפק ראייה סובייקטיבית של האימהות על אסטרטגיות התמודדותן עם המתח בין הזהויות "אם", "עובדת" וזהותן החדשה המשמעותית, "אימא מיוחדת". אסטרטגיות של בחירה, הפרדה, שילוב ומסגור מחדש של הזהויות מובילות לבחירות תעסוקתיות שונות בתחנות זמן שונות בציר חיי ילדן עם המוגבלות וחייהן שלהן. חשיבותו של מחקר זה היא בחשיפת התופעה וזיהוי החסמים המסתתרים מבעד לבחירותיהן התעסוקתיות של האימהות לילדים עם המוגבלות. הבנה טובה יותר תוכל להוביל ליצירת מדיניות ואקלים המעודד את אותן אימהות להשתתף בשוק העבודה וימנע מהן להיעדר ממנו לזמן ארוך, תוך תמיכה בצרכיהן המיוחדים של האימהות בטיפול בילדן עם המוגבלות. בהסתכלות ארוכת טווח, מדיניות וחקיקה הולמים יוכלו לתרום לביטחונם הכלכלי של האימהות ושל הילדים עם המוגבלות כמו גם לשמר את הונו האנושי בשוק העבודה בישראל.

רשימת לוחות

מספר לוח	שם הלוח	עמוד
לוח 1	אסטרטגיות התמודדות וטקטיקות לגישור הקונפליקט בית-משפחה	8
לוח 2	אסטרטגיות לשיח פנימי כפונקציה של הבחירה התעסוקתית של האם	9
לוח 3	התפלגות דפוסי התעסוקה של הנשים במהלך חיי ילדן	31
לוח 4	משתני רקע דמוגרפיים ותעסוקתיים של האימהות במחקר הכמותי (באחוזים)	34
לוח 5	משתני רקע בשאלון האימהות לילד המיוחד (באחוזים)	37
לוח 6	ניתוח אורכי של שאלוני היסטוריית עבודה	41
לוח 7	שינויים תעסוקתיים שנה לאחר לידת הילד עם המוגבלות	43
לוח 8	השוואת ממצאים בין היקף התעסוקה אצל אימהות לילדים ללא מוגבלות מול אימהות לילדים עם P.D.D	44
לוח 9	התפלגות דפוסי התעסוקה השכיחים אצל אימהות לילדים ללא מוגבלות במהלך תקופת טרום ביה"ס וביה"ס	45
לוח 10	חסמים העיקריים למיצוי יכולותיה של האם לילד עם P.D.D בשוק העבודה (ריכוז תשובות)	47
לוח 11	שירותים/ שינויים אשר יכולים לעזור לאם לילד עם P.D.D למצות את יכולותיה בשוק העבודה (ריכוז תשובות)	48
לוח 12	משתני רקע דמוגרפיים ותעסוקתיים של האימהות במחקר האיכותני (באחוזים)	51

רשימת תרשימים